

voor de doorvoering daarvan in het persoonlijke en sociale leven. Het christelijk-sociale ideaal kan dus mensen blijven stimuleren, ook wanneer de christelijke inspiratiebron hen niet voedt. Zij concentreren zich op de praktijk van de christelijke ethiek, verzelfstandigd, zonder de bron van inspiratiebron, de liefde voor Jezus. Er zitten kennelijk wel risico's aan' (pag. 13). Met die risico's doelt hij op het feit dat Roland Holst een tijdlang dacht dat de heilsstaat zich realiseerde in het revolutionaire Rusland. De wijze waarop Schutte zich afzet tegen Roland Holst en Schermerhorn is kort door de bocht. Er klinkt bovendien een waardeoordeel in door. De vrijzinnig-protestantse traditie waaruit Roland Holst en Schermerhorn putten, is een andere dan die van bijvoorbeeld Noordmans, Vermaat of Ten Boom. Ik zou dat liever zonder waardeoordelen naast elkaar willen laten staan, als voorbeelden van christelijke spiritualiteit in de praktijk. –

¶ Klaas van Berkel, *Universiteit van het Noorden. Vier eeuwen academisch leven in Groningen* deel 1 (*de oude universiteit 1614-1876*). Uitgeverij Verloren, Hilversum 2014, 912 pagina's. ISBN 978 90 8704 466 4, €49,00.

¶ Gert van Klinken

In 2014 bestond de Rijksuniversiteit Groningen vierhonderd jaar. Oud, maar met bijna 30.000 studenten en ruim 6.000 personeelsleden onverminderd vitaal. Sinds 2013 mag zij zich officieel rekenen tot de honderd beste onderzoeksuniversiteiten van de wereld. Kortom, aldus Klaas van Berkel in dit eerste deel van deze geschiedenis: 'Groningen is oud, groot, respectabel en belangrijk genoeg om met enige kans op succes de vraag te stellen wat een universiteit eigenlijk tot een universiteit maakt en waarom die formule zo'n succes is.' (p. 11)

Zelfs binnen het royale bestek van meer dan 900 pagina's vereist de beantwoording van deze vraag het maken van keuzes. Van Berkel heeft afgezien van de traditionele indeling van een universitair gedenkboek, gebaseerd op een bespreking van de afzonderlijke faculteiten. Evenmin staat de sociale geschiedenis bij hem centraal, hoe belangrijk die op de achtergrond ook blijkt te zijn. In een universiteit gaat het volgens de auteur vooral om het verwerven van kennis. 'Wie de geschiedenis van een universiteit beschrijft zonder zich rekenschap te ge-

ven van de verleiding van de wetenschap, geeft een vertekend beeld. De beoefening van wetenschap, hoe ook opgevat (...) heeft universiteiten altijd méér gemaakt dan alleen maar instituten voor de opleiding van het hogere kader van een maatschappij.'

Dit algemene uitgangspunt komt in het hier besproken boek in een specifiek plaatselijk kader te staan. Van Berkel benadrukt de in zijn ogen 'allesoverheersende' betekenis van de geografische ligging van de Groninger universiteit. Die floreerde vooral in de eerste eeuw van haar bestaan 'omdat zij op de grens van twee werelden lag, die van de Republiek en het amorf gebied dat wij gemakshalve vaak Duitsland noemen'. Een tweede rode draad in het betoog van Van Berkel is de geleidelijke secularisering van het kennisideaal. De lijfspreuk van de Groninger universiteit luidt zoals bekend: *Verbum Domini lucerna pedibus nostris*. En zo functioneerde het inderdaad lange tijd, zeker in de eerste twee eeuwen: wetenschap moest naar overtuiging van de stichters worden gedoceerd en beoefend in het licht van de goddelijke openbaring. Het zou tot in de negentiende eeuw duren voordat het oordeel van wetenschappers definitief niet langer werd getoetst aan het Schriftgezag.

Dit raamwerk van een zich geleidelijk doorzettende secularisatie zou gemakkelijk kunnen leiden tot een emancipatiethese, tot een verhaal van ontworsteling aan extern gezag. Dat Van Berkel niet voor deze retrospectieve verleiding bezwaken is heeft te maken met zijn aandacht voor contextualiteit. De in 1614 gestichte hogeschool was een initiatief van calvinisten als Ubbo Emmius, die dit instituut echter nadrukkelijk positioneerden binnen de voorgeschiedenis van de streek. Groningen was geen Genève. Hier had in de vijftiende eeuw de Moderne Devotie gebloeid, waaruit zich een 'noordelijk' humanisme ontwikkelde. Veelbelovende jongeren (opvallend vaak afkomstig van het platteland) bezochten al in de late Middeleeuwen universiteiten als Keulen, Leuven en Ferrara. Ze brachten de daar opgedane kennis in menig geval mee terug naar huis, naar de 'Friese landen'. Daar werd bestudering van de klassieke letteren (Rudolf Agricola) ingebed in een sobere christocentrische vroomheid (Wessel Gansfort, Regnerus Praedinius). Het is opvallend met hoeveel aandacht en waardering Van Berkel deze voorgeschiedenis beschrijft. Zoals gezegd analyseert hij de ontwik-